

10. Черкасова С. В. Фінансовий ринок : навч. посібник / С. В. Черкасова. – Львів : Магнолія 2006, 2010. – 330 с.
11. Операції комерційних банків / Р. Коцовська, В. Ричаківська, Г. Табачук та ін. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Л. : ЛБІ НБУ, 2001. – 516 с.
12. Олійник О. М. Довгострокове кредитування населення в Україні : монографія / О. М. Олійник. – К. : Лагос, 2008. – 155 с.
13. Статистичний бюлетень Національного банку України (електронне видання), лютий 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/Statist/elbul.htm>
14. Петриченко Ю. Активи Фонду гарантування вкладів скоротилися в липні 2014 на 11,6 % / Ю. Петриченко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.prostobank.u>

УДК 336.63

Куцяк В. О.,
Буковинський державний фінансово-економічний університет,
м. Чернівці

Домогосподарство як важливий об'єкт державної фінансової політики в умовах ринку

У статті досліджено роль та основні функції домогосподарств як окремої сфери фінансової системи країни, що здійснює активний вплив на розвиток економіки. Проведено аналіз функціональних особливостей фінансів домогосподарств у сучасних економічних умовах та визначено основні сфери впливу з боку держави через інструменти фінансової політики. Виділено особливості, характерні риси та основні тенденції реалізації державної фінансової політики в сфері регулювання доходів домогосподарств.

Ключові слова: домогосподарство, фінанси домогосподарств, доходи домогосподарств, фінансова політика, податкове навантаження.

В статье исследована роль и основные функции домохозяйств как отдельной сферы финансовой системы страны, что осуществляет активное воздействие на развитие экономики. Проанализированы функциональные особенности финансов домохозяйств в современных экономических условиях и определены основные сферы влияния со стороны государства через инструменты финансовой политики. Выделены особенности, характерные черты и основные тенденции реализации государственной финансовой политики в сфере регулирования доходов домохозяйств.

Ключевые слова: домохозяйство, финансы домохозяйств, доходы домохозяйств, финансовая политика, налоговая нагрузка.

The article studies the role and major functions of the household as a separate sphere of the financial system, which has an active influence on economic development. Analysis of the functional characteristics of household finance in the current economic conditions and the main sphere of influence of the state over the tools of financial policy. Highlight the features, characteristics and key trends realization of state policy in the field of financial regulation income.

Keywords: household, household finances, household incomes, financial policy, the tax burden .

Постановка проблеми. За сучасних умов розвитку та становлення економіки незалежної України, що орієнтована на ринкові методи функціонування, відбуваються зміни і у площині фінансових відносин та фінансового регулювання. Дослідження сучасного погляду на фінансову політику складає важливу частину фінансової науки у зв'язку з тим, що Україна вступила до принципово нового етапу свого розвитку, де фінансові відносини набувають нового якісного відображення, виникають сучасні моделі та взаємозв'язки між суб'єктами фінансових відносин, що в умовах розвитку

інновацій та інформатизації суспільства набувають різних форм та впливів один на одного.

Зокрема, це стосується розширення сфери даних відносин: від дослідження централізованих грошових коштів, що було цілком очевидним, з урахуванням специфіки побудови командно-адміністративної системи, до вивчення відносно нових учасників, які є невід'ємною складовою ринкової економіки. Віддзеркаленням даних процесів є зміна структури фінансової системи, виділення окремих сфер та ланок, що зумовило об'єктивну необхідність переходу України на облік за допомогою системи національних рахунків, яким було впроваджено поділ на п'ять секторів економіки, одним з яких є сектор домогосподарств. Домогосподарство, з огляду на його багатогранність, виступає об'єктом дослідження багатьох галузей науки, являється також суб'єктом впливу на велику кількість економічних процесів та трансформацій, є одночасно регулятором процесів в економіці та об'єктом регулювання іншими секторами економіки. Зміни в соціально-економічних процесах, що відбуваються в Україні, характеризуються докорінною зміною ролі людини у суспільстві, суттєво розширюють «людський» аспект фінансової науки і практики, зумовлюють необхідність перегляду всіх теоретичних уявлень про людину як громадянина, платника податків, отримувача суспільних благ та основної мети існування держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема ідентифікації та ролі фінансів домогосподарств завжди знаходиться в центрі уваги вчених. Ретроспективний аналіз поглядів на формування наукової думки в цій сфері такі класики, як У. Петті, А. Сміт, Дж. М. Кейнс [3]. Значний внесок до вирішення теоретичних та практичних аспектів проблеми фінансів домогосподарств в Україні належить В. М. Федосову [1], С. І. Юрію [8], Е. М. Лібановій [7], С. В. Кламберт [2], А. К. Писаревській [5]

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження ролі фінансів домогосподарств в економічній системі країни та обґрунтування необхідності здійснення превентивних заходів регулювання інструментами фінансової політики держави.

Виклад основного матеріалу. У кожній державі реалізується певна економічна політика, яка впливає на всі стадії суспільного відтворення. Важливою складовою економічної політики держави є фінансова політика — сукупність розподільних і перерозподільних заходів, які держава здійснює через фінансову систему, щодо організації та використання фінансових відносин з метою забезпечення зростання валового внутрішнього продукту країни і підвищення добробуту всіх членів суспільства.

Діяльність домогосподарства є різноплановою та широкомасштабною: домогосподарства виступають споживачами виробленої продукції, формують основу споживчого попиту, набувають статусу продавця й постачальника на ринку факторів виробництва, формують інвестиційні ресурси, здійснюють відтворення людського капіталу та інтелектуального розвитку суспільства.

Домогосподарству належить надзвичайно важлива роль у системі ринку фінансових послуг. Воно є одним із його суб'єктів, тому що частина доходу, що не використовується домогосподарством упродовж поточного періоду, перетворюється на заощадження і може, за наявності відповідного фінансового механізму, стати потужним джерелом економічного зростання країни.

Сфера фінансів домашніх господарств є складовою частиною фінансової системи країни. Це грошові фонди, що формуються у жителів країни з доходів, отриманих на основі трудової, господарської та інших видів діяльності. Основною метою фінансів цієї сфери є формування дохідної частини

загальносімейних бюджетів (бюджетів окремих громадян) і використання цих доходів на цілі поточного споживання і накопичення.

Сфера фінансів домашніх господарств забезпечує надходження грошових коштів у державний і місцеві бюджети у формі податків, зборів та інших обов'язкових платежів, а також інвестиції в різні цінні папери, емітовані різними державними органами та окремими підприємствами. Можна констатувати, що домогосподарство виконує в економіці три основні функції: споживання, постачання факторів виробництва, заощадження.

Економічне становище домашніх господарств справляє визначальний вплив на стан фінансової системи країни, обумовлено це тим, що за умови концентрації основної частки національного доходу в руках домашніх господарств, поділ структури їх доходу на споживану і заощаджувану частину дозволяє фінансувати як просте, так і розширене відтворення в будь-якій економічній системі. В Україні налічується близько 17,5 млн домогосподарств, з яких більше 12 млн проживає у містах, 5,5 млн – у сільській місцевості. Частка домогосподарств у кінцевому використанні валового внутрішнього продукту становить близько 55 %, займаючи провідне місце у створенні попиту на товари та послуги в країні [1, с. 89]. Наявність або нестача фінансових ресурсів визначають якість нашого життя. Дослідження фінансів домогосподарств, їх фінансових відносин та інтересів мають бути пріоритетними, оскільки зростання добробуту кожної окремої людини укріплює всю систему держави та зменшує негативні прояви, які притаманні кожній сфері, де взаємодіють різні економічні суб'єкти.

Домогосподарства, як свідчить досвід розвинутих країн, часто є єдиним найбільшим «чистим» продавцем грошових ресурсів на фінансових ринках. За їх рахунок задовольняють свої потреби в додаткових коштах усі інші сектори економіки. Питання, яке нині набуває надзвичайної актуальності, це питання спроможності домогосподарств забезпечувати власний добробут і необхідність самостійно піклуватись про формування та використання своїх фінансових ресурсів за умов їх конкурентоздатності [2, с. 123].

Сьогодні домогосподарства являють собою один з найважливіших соціально-економічних інститутів держави з певними культурними традиціями, суспільними нормами, економічною культурою та механізмами саморегулювання життєдіяльності. Домашні господарства представлені у всіх галузях та сферах економіки: на ринку праці, споживчих благ і послуг, фінансових ринках, фінансово-бюджетних відносинах, сприяють формуванню виробничого потенціалу і в цілому впливають на результати економічних і соціальних реформ, будучи їх безпосередніми учасниками.

Очевидно, що фінанси домогосподарств об'єктивно вважаються основною частиною економічної системи держави, щодо якої довгий час не приділялося належної уваги, як в наукових, так і політичних колах нашої країни. Фінанси домогосподарств являються базисним елементом побудови ринкової економіки і в міру своєї різноманітності та багатогранності потребують встановлення певних рамок своєї діяльності, певних «правил гри» згідно яких будуть будуватися відносини, як в середині домогосподарства, з приводу формування доходів, їх розподілу, формування заощаджень та витрачання коштів, реалізації цивільно-правових норм між людьми, так і з елементами зовнішнього впливу – при купівлі товарів, здійсненні трудової діяльності, сплаті податків, реалізації фінансових рішень, задоволенні культурних та соціально-економічних потреб. Регулювання даних відносин відбувається шляхом участі держави та масштабного її впливу на життєдіяльність домогосподарств: починаючи від правового статусу та умов прийнятого громадянами суспільного договору до встановлення різного роду

фінансових, культурних та соціальних обмежень в діяльності домогосподарств, які тією чи іншою мірою впливають на їх добробут чи життєдіяльність.

Участь держави у регулюванні соціально-економічних процесів домогосподарства є об'єктивними в ринковій економіці, про що свідчить практика економічно розвинутих країн та теоретичні напрацювання у сфері економіки. Стабільність фінансової системи домогосподарств впливає на нашу впевненість у завтрашньому дні. Але на даний час, за результатами соціальних опитувань українців, більшість людей абсолютно не здійснюють свідоме та виважене розпорядження головним механізмом свого благополуччя, залишаючи управління своїми особистими фінансами на інтуїтивному рівні або на короткотерміновій основі планування. Незважаючи на те, що принципи успішного керування фінансами домогосподарств відомі із глибокої стародавності, основна маса людей просто ігнорує їх. Основних причин дві - відсутності в більшості знання елементарних фінансових законів або небажання дотримувати простої фінансової дисципліни.

Недостатня поінформованість, самовпевненість, свідомо брехня, наші уявлення про минуле, дуже серйозно впливають на економічну поведінку домогосподарств. Одним із таких проявів які є притаманні сучасному суспільству є «стадний інстинкт» який ввів в економічну науку Джон Мейнард Кейнс у своїй канонічній книзі «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей» проявів стадного інстинкту можна віднести споживчі настрої, обман, ілюзії щодо цінності грошей і загальні уявлення про те, як працює економіка [3]. Одним із фундаментальних факторів, який неможливо заперечувати на нашу думку це настрої або очікування суб'єктів ринкової інфраструктури. Так протягом наступного століття відомими вченими на основі економічних реалій були введені в науку різні ефекти, наприклад, асиметричність інформації, ілюзорним оптимізм, теорія перспективи, сформували цілу течію «поведінкової економіки», яка досліджувала нераціональний чи неефективний вибір людей.

Будувати певні прогнози щодо тих чи інших наслідків, наприклад, щодо державної політики можливо лише тоді, коли передбачається, що суб'єкти ринкових відносин будуть вести себе раціонально. Саме тому так необхідна роль регулятора суспільних відносин, яку держава реалізує в своїй фінансовій політиці, яка втілюється переважно у бюджетній, податковій, кредитній, інвестиційній, валютній, ціновій, митній, екологічній та інших політиках, що метою яких є встановлення та координація економічних процесів в раціональне – економічно та суспільно вигідне русло, що буде мінімізувати ірраціональні впливи та рішення суб'єктів ринку. Очевидно, що складові фінансової політики мають прямий чи опосередкований вплив на фінанси домогосподарств, а точніше на їх матеріальне вираження – доходи та витрати [1, с. 90].

В умовах економічної кризи, зміни які виникли в структурному зрушенні економіки, призвели до необхідності активізування домашніми господарствами своєї діяльності, у пошуках нових джерел фінансових ресурсів, для формування бюджету, який є одним з основних показників рівня добробуту суспільства, що є одним із основних завдань державної фінансової та соціальної політики, яку вона реалізує через інструменти впливу в податковій, ціновій, кредитній, валютній та бюджетній політиці, які мають прямий та опосередкований вплив на доходи та витрати домогосподарств. З іншого боку, домогосподарства з макроекономічної точки зору, шляхом взаємодії з суб'єктами економічних відносин мають значний вплив на фінансову систему країни, оскільки не лише формують споживчий попит, що забезпечує кругообіг фінансових ресурсів, внаслідок використання поточних доходів, а й здійснюють заощадження. Заощадження домашніх господарств відіграють важливу роль в економічних процесах, тому що вони мають не тільки економічне, а ще й політичне і

соціальне значення. Будучи основним джерелом інвестицій, заощадження визначають розвиток економіки країни, оскільки сприяють підвищенню життєвого рівня населення та його соціальної захищеності, формуванню середнього класу в суспільстві й посиленню його фінансової незалежності.

В умовах сучасних економічних кризових викликів перед державою стає проблема підйому національної економіки, яка посилює залежність економічної системи від фінансового добробуту домашніх господарств, вимагаючи при цьому широкого використання їх фінансових ресурсів для стимулювання споживчого попиту, формування інвестиційного потенціалу економіки та зростання бюджетних ресурсів країни з метою забезпечення їх фінансового і економічного благополуччя. Найважливішою передумовою успіху вирішення проблеми формування та використання фінансових ресурсів домашніх господарств у національній економічній системі є чітка структуризація основних доходів домашніх господарств, визначення особливостей формування структури заощаджень, а також факторів, що впливають на форми їх організації.

Державна фінансова політика найбільшою мірою впливає саме на доходи домогосподарств через важелі податкової, кредитної та бюджетної політик, що можна прослідкувати провівши аналіз доходів, які отримують домогосподарства.

Оцінюючи доходи домогосподарств можна спостерігати тенденцію до їх збільшення протягом останніх років. Зростання доходів населення відбулось в основному за рахунок зростання соціальних виплат, збільшення рівня мінімальної заробітної плати, зростання розмірів пенсій та окремих видів соціальної допомоги, що відповідно вплинули на збільшення середньомісячних сукупних витрат домогосподарств і сприяли скороченню диференціації населення за рівнем добробуту.

Таблиця 1

Динаміка особистих доходів громадян за 2011-2013 роки, млрд грн

Вид доходу	2011 рік		2012 рік		2013 рік	
	Факт	Питома вага, %	Факт	Питома вага, %	Факт	Питома вага, %
Заробітна плата	449,6	40,8	529,2	41,8	609,4	41,8
Прибуток та змішаний дохід	160,0	14,5	200,2	15,8	224,9	15,4
Доходи від власності	67,9	6,2	68,0	5,4	80,8	5,6
Соціальні допомоги, у т.ч.:	423,7	38,5	469,4	37,0	542,8	37,2
- соціальні допомоги	237,2	56,0	263,6	56,2	301,6	55,6
- одержані поточні трансферти	34,4	8,1	41,0	8,7	48,3	8,9
- соціальні трансферти в натурі	152,1	35,9	164,8	35,1	192,8	35,5
Всього	1101,2	100,0	1266,8	100,0	1457,9	100,0

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики [4].

Згідно офіційних статистичних даних значну питому вагу в доходах домогосподарств займає реальна заробітна плата. Протягом останніх років даний вид доходу не є основним для українців та займає в 2013 році 41,8 % від загальної суми доходів [4]. Тут слід зауважити, що в офіційну статистику виплати заробітної плати не враховуються виплати «в конвертах», що суттєво може занижувати питому вагу даного доходу. Державна політика в сфері виплати заробітної плати повинна базуватись на виведенні неофіційних доходів з тіні та сприяння росту заробітної плати, в тому числі за рахунок підвищення мінімальної заробітної плати, яка на даний час не є соціальним стандартом оплати праці та не відображає реальних потреб громадян у споживанні основних послуг, а залишається разом із прожитковим мінімумом технічним нормативом для розрахунку заробітної плати в бюджетній сфері.

Соціальні допомоги в складі доходів населення на даний час все ще займають велику частку, що не може оцінюватися позитивно. Їх питома вага

складає в 2013 році 55,6 % всіх доходів домогосподарств, що свідчить про неефективну політику держави у податковій та бюджетній політиці. Така ситуація може пояснюватись зменшенням працездатного населення, яке отримує заробітну плату та збільшенням кількості людей пенсійного віку, які отримують пенсії. Підтвердженням даної тенденції є статистика населення та обсяг видатків Зведеного бюджету України на виплату соціальних допомог та Пенсійного фонду України, у видатках яких соціальний захист пенсіонерів займає провідні місця в 2013 році. Але об'єктивним є і той факт, що окрім пенсійних виплат населення України отримує значну частину допомоги в натуральній формі, на соціальний захист сім'ї, дітей та молоді та субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, що свідчить про погіршення фінансового стану домогосподарств та зuboжіння населення.

Попри те, що Україна є визнаною країною з економікою ринкового типу фінансова та трудова культура в нашій країні має помітний осадок командно-адміністративної системи. Про це маже свідчити той факт, що доходи від власності та прибутки фізичних осіб – підприємців в межах домогосподарства займають меншу питому вагу ніж заробітна плата та соціальні трансферти – 5,6 % та 15,4 % від загальної суми доходів домогосподарств [4]. У розвинутих ринкових економіках питома вага даних доходів є значно більшою за рахунок чого і джерела доходів є більш диверсифіковані у порівнянні з українськими реаліями. Найбільш розповсюдженою формою заощаджень в Україні є використання частини доходу для створення накопичень у вигляді готівкових грошей чи вкладів в ощадних банках або для придбання цінних паперів.

Як наслідок – українські громадяни є досить залежними від державної фінансової політики, яка прямо впливає чи формує їх доходи, внаслідок високої кореляційної залежності заробітної плати та соціальних допомог від фінансової політики держави і навпаки – низької частки доходів, які менше реагують на вплив з боку держави.

Основним проблемам і недолікам фінансової політики держави у сфері формування та регулювання доходів домогосподарств притаманні такі тенденції:

- загальний низький рівень доходів населення та соціальних стандартів;
- значна роль заробітної плати та соціальних виплат у формуванні доходів населення;
- зростання частки тіньових доходи населення;
- значна міжгалузєва та міжпосадова диференціація заробітної плати;
- істотна диференціація між регіонами України за показником доходу у розрахунку на одну особу;
- зростання частки неврахованих доходів населення, які потенційно можуть розглядатись як інвестиційні ресурси.

Державна фінансова політика в сфері підвищення та оптимізації доходів домогосподарств повинна вмщувати в себе тактичні та стратегічні заходи щодо уточнення прожиткового мінімуму для основних соціально-демографічних груп населення з урахуванням регіональної диференціації та забезпечення його функціонування як державного соціального стандарту; удосконалення механізму договірною регулювання соціально-трудова відносин, оплати праці, прожиткового мінімуму; посилення боротьби з економічною злочинністю та корупцією; зменшення бюджетних соціальних витрат внаслідок запровадження адресної соціальної допомоги малозабезпеченим і бідним сім'ям з урахуванням як поточних сукупних доходів, так і вартості накопиченого майна, поступової ліквідації пільг для працездатних і відшкодування їх у процесі реформування системи оплати праці; запровадження механізму підтвердження законності доходів громадян у разі купівлі дорогих товарів (квартир, будинків, автомобілів), а також акцій, інших цінних паперів на велику суму, внесення

(переведення) на банківські рахунки значних сум вкладів тощо; організацію громадських робіт з метою залучення до них безробітних; посилення фінансової, адміністративної та кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків.

Загалом можна зазначити, що міжнародній практиці політика доходів є одним з класичних напрямів антиінфляційної політики, комплекс державних заходів, спрямованих на врегулювання грошового обігу, зменшення грошової маси, припинення непомірного зростання цін [5]. Сутність політики доходів полягає у прямому обмеженні зростання цін і заробітної плати, а також використання економічних стимулів або санкцій з метою утримання їх зростання в певних межах.

Політика доходів створює подвійний вплив на інфляцію. Обмежуючи розміри підвищення цін і заробітної плати, політика доходів зменшує зростання витрат на виробництво товарів, ціни яких включають такі величини. Це перешкоджає саморозвитку інфляційних процесів і стримує їхню інтенсивність. Водночас отримання зростання цін на товари і заробітної плати визначає динаміку доходів населення, що сприяє обмеженню платоспроможного попиту. Тому політика доходів часто використовується поєднано з напрямками дефляційної політики, сукупності заходів, здійснюваних державою з метою стримання інфляції та оздоровлення платіжного балансу.

Адміністративне стримування цін як інструменту антиінфляційної політики може застосовуватися в умовах перехідного періоду, тобто лише як тимчасовий елемент для подолання спекулятивних і стихійних процесів. Для проведення політики доходів держава може створювати спеціальні тимчасові органи або використовувати традиційні структури, наприклад Міністерство фінансів України. Вважається, що найбільшу результативність політика доходів приносить тоді, коли в регулюванні беруть участь представники зацікавлених сторін: держави, підприємств і домогосподарств. Кінцевою метою державної фінансової політики в сфері доходів домогосподарств є поліпшення якості життя широких верств населення, забезпечення єдиних соціальних стандартів на всій території України.

Наступним інструментом впливу на доходи домогосподарств з боку держави є податкова політика, яка визначає частину доходів яка буде акумулюватись до бюджетів різних рівнів, тим самим зменшуючи фінансові ресурси, якими може розпоряджатись домогосподарство. Податкова система України ніколи не відзначалась високою ефективністю. Попри неодноразові спроби реформування цей основний механізм фінансового впливу на соціально-економічний розвиток країни залишається недосконалим і викликає чимало нарікань з боку фізичних осіб на яких лягає значний податковий тягар. Чинні підходи до політики оподаткування не забезпечують адекватного здійснення фіскальної, регуляторної, розподільчої, стимулюючої та контрольної функцій податків. Державний бюджет регулярно відчуває дефіцит коштів, у суспільстві спостерігається дуже великий рівень диференціації за доходами населення. На даний час можна констатувати факт низької ефективності податкової політики у всіх сферах її впливів, що призводить до недовіри до податкової системи платників податків у зв'язку із корупційністю використання державних коштів, високими ставками податків, що заганняють економіку в тінь та психологічними факторами.

Саме з оподаткуванням пов'язані сильні психологічні реакції населення, які суттєво відрізняються в країнах з розвинутою ринковою економікою і в державах, що знаходяться в перехідному періоді. У країнах з розвинутою економікою велика питома вага приватного сектору. Велика частина доходів населення утворюється шляхом отримання коштів не з державного бюджету, а

від приватного бізнесу. Основна форма надходження коштів до бюджету держави – це податки, більшу частину яких виплачує середній клас, чисельність якого складає 60-70 % від чисельності всього населення [2, с. 124]. Саме тому найбільша напруга в соціально-психологічних відносинах між населенням і державою виникає з приводу оподатковування, тим паче в такій не багатій країні, як наша.

В Україні більшість податків стосуються юридичних осіб, однак за рахунок переміщення податкового тягаря лівова частка податкових доходів держави у кінцевому підсумку оплачується фізичними особами. З основних 16 податків на сьогодні лише два оплачуються юридичними особами і не перекладаються на громадян. Усі інші, в остаточному підсумку, лягають тягарем на платників – фізичних осіб через включення податків до собівартості або надбавки до ціни продукції. Таким чином платежі фізичних осіб забезпечують майже 80% податкових доходів зведеного бюджету України [3].

Податкове навантаження на фізичних осіб в Україні підтримується на рівні 38–42 % при тому, що валовий внутрішній продукт на душу населення становить менше 1000 дол. США за рік. Необхідно зазначити, що у розвинутих країнах світу, в яких рівень доходу на душу населення становить понад 25 тис. дол. США, рівень податкового навантаження на фізичних осіб становить 40–50 % [2, с. 120].

Водночас статистика стверджує, що формально Україна не належить до держав світу з найвищими податками. Частка ВВП, яка акумулюється в податкові надходження, в нашій країні серйозна. Проте, навіть враховуючи внески на соціальне страхування, вона у відсотковому вимірі співвідноситься з більшістю європейських держав. Хоча й існує чимало країн світу із нижчим податковим навантаженням. Про це свідчать результати дослідження організації Heritage Foundation. [5]

Таблиця 2

Частка податків у ВВП деяких країн світу в 2013 році [6]

<i>Країна</i>	<i>Податкове навантаження у % від ВВП</i>
Данія	50
Швеція	47,9
Франція	46,1
Німеччина	40,6
Україна	38,1
Іспанія	37,3
Росія	36,9
Польща	33,8
США	28,2
Японія	27,4
Білорусь	24,2
Грузія	21,7
Китай	17
Сінгапур	13

Інформація від Heritage Foundation про податкове навантаження в країнах світу містить цікаві дані для аналізу. Вона показує, що країни, які перебувають на різних щаблях економічного розвитку та соціального добробуту, можуть мати схоже співвідношення у частці ВВП, яка оподатковується. Однак це зовсім не робить життя в бідних державах кращим. Великі кошти, які викачуються з економіки та осідають в казні або державних соціальних фондах, чомусь автоматично не формують заможного суспільства та не сприяють соціальній справедливості. І справа не тільки в тотальній корупції, хоч і вона відіграє одну з провідних ролей.

Особливість даної ситуації полягає в обсягах фізичного споживання домогосподарств, яким для підтримання життєдіяльності на певному мінімальному рівні треба здійснювати приблизно однакові витрати і в бідних, й у багатих країнах. Якщо ВВП на душу населення є високим, це дозволяє інвестувати в інші сфери економіки, при цьому забезпечуючи велику частку перерозподілу доходів через податкову систему. Абсолютні цифри вливань в економіку навіть при податковому навантаженні до 50 % у заможних країнах все одно будуть серйозними. Держави з невисоким рівнем ВВП на душу населення не можуть дозволити собі таку розкіш. Україна з її 6665 дол. США ВВП на душу населення не має можливості акумулювати надто велику частку валового внутрішнього продукту через податки і соціальні внески, оскільки це загрожує розвитку економіки. Тому логічним варіантом в нашому випадку є зниження податкового навантаження, що сприяло б зростанню внутрішніх інвестицій. Разом з тим, зниження ставок оподаткування забезпечить поповнення власного бюджету окремого громадянина, вплине на безперечне зростання попиту на товари (послуги) споживчого ринку і, як наслідок, збільшаться доходи підприємств за рахунок саме часткового вивільнення коштів фонду оплати праці [8, с. 394].

Із усієї гамми податків, які сплачуються в Україні домогосподарствами, окремо хотілось б звернути увагу на податок на доходи фізичних осіб, який найбільше зачіпає інтереси домогосподарств. Очевидним є те, що податок на доходи фізичних осіб в Україні не виконує своїх основних функцій оскільки після переходу на єдині ставки справляння цього податку з 2004 року для всіх категорій громадян поступово втратилось його фіскальне значення та не було забезпечено вихід із тіні заробітних плат, які виплачувались в конвертах. Так відхід від прогресивної шкали не лише не вирішив проблеми у тонізації доходів громадян, а й не забезпечив свого основного значення – перерозподілу доходів між різними прошарками населення. Навпаки, податкове навантаження на громадян, котрі не мають високих доходів, серйозно зросло. Саме на цю категорію населення зараз покладено основний тягар сплати податку на доходи фізичних осіб. А ось заможні громадяни отримали максимально комфортні умови, які дозволили їм сплачувати податки на рівні із незахищеними верствами населення.

Основним показником, який впливає на встановлення податкових ставок, є співвідношення доходів між найбагатшими і найбіднішими прошарками суспільства. Такий підхід є не лише виправданим з позиції соціальної справедливості, а й непоганим стимулом для ефективного функціонування економіки. Вилучаючи у найбільш забезпечених верств надлишки доходів через прогресивне оподаткування, держава все одно залишає їм достатньо коштів для споживання. Частина доходів, яка забирається у багатих, перерозподіляється на користь бідних верств і стимулює загальний попит на товари і послуги.

У більшості економічно розвинутих країн світу громадяни з невисокими зарплатами звільняються від податку. Натомість основний тягар наповнення бюджету лягає на заможні верстви населення, для яких встановлена прогресивна шкала оподаткування.

Грошово-кредитна політика у взаємодії із податковою та бюджетною політиками є ключовими елементами фінансової політики впливу на домогосподарства. Вона повинна бути спрямованою на поліпшення збільшення реальних доходів домогосподарств та підвищення суспільного добробуту. Фінансова політика має стимулювати ділову активність домогосподарств, забезпечувати належні умови споживання та заощадження коштів та підтримувати їх в умовах економічної нестабільності чи фінансових ризиків.

На переконання Е. Лібанової, Україна сьогодні перебуває у стані ринкового романтизму, сподіваючись на те, що ринок самостійно відрегулює доходи громадян. Але це – ілюзія, яку держава зобов'язана зруйнувати [7, с. 94].

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, в цілому можна констатувати той факт, що домогосподарства є об'єктом та безпосереднім учасником реалізації фінансової політики держави, що викликано з одного боку їх активною участю в перерозподілі та формуванні фінансових ресурсів країни, а з іншого боку низький рівень активності домашніх господарств в Україні, ірраціональний характер поведінки зумовлюють необхідність об'єктивного впливу держави на цей сектор економіки шляхом ринкових та адміністративних методів – без яких в сучасному фінансовому середовищі неможливо обійтись. У цілому слід зазначити низький рівень активності домогосподарств на фінансових ринках та в економіці в цілому переважно внаслідок обмеженості вільних фінансових ресурсів, що несе негативний вплив на інвестиційний потенціал заощаджень та ефективність здійснення видатків домогосподарств, що повинно стати пріоритетним напрямком впливу з боку держави, через використання стимулів та обмежень фінансової політики країни в цілому. Шляхи вдосконалення конкретних напрямків реалізації державної фінансової політики в сфері домогосподарств повинно піддаватись науковим дискусіям та вдосконалюватись відповідно до економічних викликів.

Список використаних джерел

1. Федосов В. М. Актуальне наукове дослідження фінансів домогосподарств : рецензія / В. М. Федосов // Фінанси України. - 2012. - № 11. – С. 87-91.
2. Каламбет С. В. Фінансові ресурси домогосподарств: основи забезпечення їх фінансово-економічної безпеки / С. В. Каламбет // Інноваційна економіка. – 2013. – № 11. – С. 121-124.
3. Кейнс Дж. М. Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей. / Дж. М. Кейнс. – М., 1978.
4. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Писаревська А. К. Основні аспекти визначення соціальних стандартів та гарантій у контексті соціальної політики України [Електронний ресурс] / А. К. Писаревська. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vddfa/2010_2/2_Pisarevska.pdf.
6. The Heritage Foundation, Conservative policy research since [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.heritage.org>.
7. Демографічні чинники бідності / За ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соц. досліджень НАНУ, 2009. – 184 с.
8. Фінанси : підручник / За ред. С. І. Юрій, В. М. Федосова. – К. : Знання, 2008. – 611 с.

УДК 366.54

Лащак В. В., к.е.н., доцент,
Буковинський університет,
Лащак Т. В.,
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича,
м. Чернівці

Вплив зовнішніх факторів на ефективність системи захисту прав споживачів в Україні

Основним критерієм результативності системи державного управління, і зокрема і державної системи захисту прав споживачів виступає комплексна соціальна ефективність, яка відображає стан та реальну роль вказаної системи в суспільній життєдіяльності. Існує залежність між результатом функціонування зазначеної системи та рівнем і якістю вирішення основних проблем розвитку суспільства. Про ступінь результативності функціонування державної системи захисту прав споживачів може свідчити узагальнюючий індикатор стану – рівень довіри населення до органів